

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF ELECTRONIC JUDICIARY IN UKRAINE

Кіра С.О., аспірантка кафедри адміністративного та інноваційного права

*Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

В статті досліджується історія діджиталізації судової системи України. Здійснено огляд ключових концептуальних та деяких законодавчих документів, що супроводжували процес реформування та впливали на процес інтеграції інноваційних технологій в означений сектор. Згадано про технологічний проект «Дія», успіх котрого вже сьогодні подолав кордони і тестується «цифровим гігантом» Естонією. Наголошено на першочерговості вибору правильної стратегії перед початком здійснення реформи суду, з метою уникнення законодавчих та інших можливих колізій у майбутньому.

Окремо піднято питання теоретичної розробки дефініції «кіберюстиція», запропоновано авторське визначення означеного поняття. Таким чином, кіберюстицію варто розуміти як термін, що основним чином використовується для позначення процесу використання інструментів інформаційно-комунікаційних технологій, з метою полегшення процесу здійснення правосуддя, в тому числі розширення доступу до правосуддя через зменшення навантаження на суддів (судову систему) а також витрат, пов'язаних із відправленням правосуддя. Адже, враховуючи євроатлантичні прагнення української держави, використання спільних термінів для позначення тих чи інших процесів та/або явищ, вважаємо, здатне запобігти майбутнім законодавчим адапційним труднощам. У висновку до статті перелічено основні перепони, що уповільнювали темпи впровадження електронного суду. Окреслено вектор розвитку, що проходить через обов'язкове залучення Штучного Інтелекту як одного з технологічних інструментів на шляху до покращення якості та автоматизації функціонування е-суду.

Піднято питання залучення алгоритмів Штучного Інтелекту в адміністративний процес, як сфери права, котра, за словами зарубіжних науковців, здатна найбільш гнучко поглинути вищезазначену інновацію та еволюціонувати у так звану форму «адміністративного штучного інтелекту». Акцентовано увагу на невідкладності виконання «домашнього завдання» для України, що стосується правового врегулювання та визначення меж використання Штучного Інтелекту для вітчизняних судів, для уникнення повтору сценарію, коли прийняття хибного рішення ще на «початку» здатне зашкодити вчасному прийняттю необхідних рішень в майбутньому.

Ключові слова: електронний суд, електронне судочинство, е-суд, діджиталізація правосуддя, кіберюстиція.

The article examines the history of the digitalization of Ukraine's judicial system. It reviews key conceptual and legislative documents that have accompanied the reform process and influenced the integration of innovative technologies into this sector. The technological project «Diya», whose success has already crossed borders and is being tested by the «digital giant» Estonia, is mentioned. The importance of choosing the right strategy before initiating judicial reform is emphasized to avoid legislative and other potential conflicts in the future.

The issue of the theoretical development of the definition of «cyberjustice» has been raised separately, and an authorial definition of this concept has been proposed. Thus, cyber justice should be understood as a term primarily used to denote the process of utilizing information and communication technology tools to facilitate the administration of justice, including expanding access to justice by reducing the burden on judges (the judicial system) as well as the costs associated with dispensing justice. Considering the Euro-Atlantic aspirations of the Ukrainian state, the use of common terms to denote certain processes and/or phenomena is believed to be capable of preventing future legislative adaptation difficulties. The conclusion of the article lists the main obstacles that have slowed the pace of electronic court implementation. A development vector is outlined, which will necessarily involve the use of Artificial Intelligence as one of the technological tools to improve the quality and automation of the functioning of the e-court.

The issue of integrating Artificial Intelligence algorithms into the administrative process has been raised as a legal sphere that, according to foreign scholars, is most capable of flexibly embracing the aforementioned innovation and evolving into what is termed as «administrative artificial intelligence». Emphasis is placed on the urgency of completing the «homework» for Ukraine, which pertains to the legal regulation and delineation of the boundaries of Artificial Intelligence usage for domestic courts, to avoid a scenario where making a wrong decision at the «beginning» could hinder the timely adoption of necessary decisions in the future.

Key words: electronic court, electronic justice, e-court, digitization of justice, cyber-justice.

Аналіз дослідження проблеми. Станом на сьогодні в Україні є чимало комплексних теоретико-правових досліджень щодо питання концептуального та/або історичного зародження електронного судочинства. Варто відзначити справді ґрунтовну працю науковиці Шамрай О. В., в котрій, окрім дослідження піднятого нами питання також було описано досвід Польщі у запровадженні електронного суду у м. Любліні. Монографія Бринцева О. В. також вважається зразковою працею, в котрій окрім історичного аспекту, було також висвітлено проблеми і перспективи функціонування е-суду в Україні. Науковою розробкою проблеми також займалися такі вчені, як: А. Каламайко, В. Ключевський, І. Камінська, С. Пограничний, В. Білоус, А. Бежевець та інші.

Постановка проблеми. Інтеграція інноваційних технологій в українське судочинство вже продемонструвала високий коефіцієнт ефективності та економічної вигоди. Водночас, досвід України показав, що інколи необхідно правильно зважувати всі «за» і «проти» ще на початку шляху. Розробка довгострокової стратегії, котра буде дієвою на вимогу часу, здатна нівелювати здійснення повторних помилок у майбутньому. Аналіз історичних передумов виникнення і розвитку електронного судочинства

в Україні у цьому контексті набуває важливого значення. Сьогодні науковцями активно обговорюється питання повного і всебічного впровадження удосконалених технологічних продуктів для забезпечення належної роботи електронного суду. Однак, не варто забувати також і про ризики, пов'язані з появою алгоритмів штучного інтелекту, що неодмінно супроводжуватимуть весь процес розроблення і впровадження означеної інновації.

Мета статті: дослідити історичні передумови виникнення і розвитку електронного судочинства в Україні та хронологічно систематизувати ключові концептуальні документи в означеному секторі.

Виклад основного матеріалу. Ідея створення та розбудова України як бренду «цифрової нації» за останні роки глибоко укорінилася в свідомості українців. Варто згадати, як через збройну агресію Російської Федерації на початку 2022 року документи в додатку «Дія» стали, фактично, легітимациєю для перетину кордону з сусідніми країнами для мільйонів українців, котрі втратили дім разом з усіма матеріальними цінностями або за інших, існуючих на той момент обставин не мали можливості перетнути кордон згідно чинного законодавства. Власне, паспорт у додатку «Дія», до прикладу, на польських та українських пунктах

пропуску й досі в окремих випадках використовують для ідентифікації особи. Історія успішної реалізації проекту «Дія» в Україні, як єдиного порталу державних послуг, що, зокрема, дає громадянам можливість цифрового доступу до судових послуг, пододала кордони, сьогодні застосунок стає цікавим для експорту.

В свою чергу Естонія, як найбільш діджиталізована країна світу, вивчає український досвід і зовсім нещодавно презентувала власний застосунок «mRiik», що створений на основі технічних компонентів українського додатку «Дія» [1]. Так, в контексті історії становлення вітчизняного електронного судочинства, приклад Естонії як країни, котра вже більше десяти років робить внесок у цифрову трансформацію України відіграв ключову роль. Справа в тому, що Україна обрала для себе саме Естонський зразок цифровізації правосуддя. Відповідно до чого, у 2017 році вітчизняним законодавцем було внесено зміни до законів України в означеному секторі. І, наприклад, жалю, обрана нашою країною стратегія зазнала краху.

За словами судді Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду України Олени Кібенко, Україна ще у 2016 році могла вважатися доволі діджиталізованою країною в галузі судочинства, однак: «... не було враховано, що Україна істотно відрізняється від Естонії за кількістю населення, кількістю судів та спорів ... модель тотальної та одночасної цифровізації усіх процесів в усіх судах виявилася занадто амбітною ... і вже у 2019 році стало зрозуміло, що «слона треба їсти частинами» [2]. Однак, з чого такі розпочалася історія з діджиталізації судової системи України?

Низка дослідників, зокрема, Камінська І. пов'язують початок глобального процесу загальносвітових державних діджиталізацій із виникненням терміну і zarazом такого явища, як інформаційне суспільство. Так, саме по собі явище «інформаційне суспільство» сформувалося на наддержавному рівні і спонукало розвинені країни світу до поступового реформування більшості державних секторів, в тому числі, юстиції. І як зазначає дослідниця: «Підтвердженням цього є підписання лідерами держав «Великої вісімки» Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 р., в якій основними завданнями є стимулювання і сприяння переходу до інформаційного суспільства, ... використання всіх економічних, соціальних і культурних переваг такого суспільства.» [3, с. 5].

Шамрай О., в свою чергу, посиляючись на Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [4], зазначає, що національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на засадах пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави і, серед іншого, направлена на побудову орієнтованого на інтереси людей інформаційного суспільства [5, с. 175]. Зміст означеного документу, також можна вважати фактичним підтвердженням тези, висловленої нами ще на початку, а саме: намір до розбудови бренду України як «цифрової нації».

Що стосується електронного судочинства, або як його називають у Європі – «кіберюстиція», власне, розробки теоретичного обґрунтування і розкриття означеного поняття в Україні ще досі не було здійснено. На нашу думку, дефініцію «кіберюстиція» в сирому вигляді можна розуміти як термін, що основним чином використовується для позначення процесу використання інструментів інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), з метою полегшення процесу здійснення правосуддя, в тому числі розширення доступу до правосуддя через зменшення навантаження на суддів (судову систему) а також витрат, пов'язаних із відправленням правосуддя. В широкому сенсі поняття «кіберюстиція» означає всі випадки використання ІКТ в процесі вирішення спору в суді чи поза

ним. Подальше розкриття означеного питання залишимо відкритим для майбутніх досліджень.

Історичним та/або концептуальним початком впровадження ІКТ у правосуддя України можна вважати 21 листопада 2002 року, коли Верховна рада України ухвалила Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС [6]. Відповідно до якої передбачалося створення національної інформаційної мережі судових рішень з метою забезпечення доступу до правосуддя. Щоправда за реалізацію ідеї взялися аж у 2005 році, і після схвалення законопроекту «Про доступ до судових рішень» [7] від 1 червня 2006 року, запровадив Єдиний державний реєстр судових рішень, до якого повинні були вноситися усі схвалені судами України процесуальні документи, окрім рішень місцевих загальних судів, а з 1 січня 2007 року й рішення останніх. Але, як і можна було б передбачити, де-факто реєстр якщо і працював, то із системними збоями та численною кількістю багів, що унеможливило його практичне використання.

Роками пізніше, у 2010 році Державною судовою адміністрацією було розроблено Концепцію галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи (далі – Концепція 2010) [8], погодженої в рамках раніше прийнятого Закону України «Про Національну програму інформатизації» [9]. Найважливішим аспектом Концепції 2010 [8] можна сміливо назвати план, котрий містився у змісті останньої, щодо пріоритетних напрямів діджиталізації судів, включно із автоматизацією процесів документообігу для суду, суддів, судових установ та адвокатів. Означене сприяло затвердженню від 26 листопада того ж року рішенням Ради суддів України «Положення про автоматизовану систему документообігу суду» [10], завдяки якій перебіг судового провадження від початку і до винесення рішення де-юре можна було контролювати завдяки автоматизованій системі судового документообігу. У тому ж році статтею 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [11] було визначено, що склад суду для розгляду конкретної справи у судах загальної юрисдикції затверджується цією ж системою за принципом вірогідності розподілу справ під час реєстрації позовної заяви, а також з урахуванням завантаженості судді.

Далі, у 2012 році, Державною судовою адміністрацією було розроблено Концепцію галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи (далі – Концепція 2012) [12]. Тут варто наголосити, що Концепція 2012 [12] за своїм змістом була всього навсього розгорнутим варіантом Концепції 2010 [8], увібравши в себе більш детальний план реалізації стратегічних завдань з візуалізацією (графічними малюнками, схемами та визначеннями до термінів, що відносяться до технологічної сфери) щодо забезпечення належних умов функціонування Єдиної судової інформаційної системи України. Обидві концепції [8; 12] передбачали поетапний план розробки і впровадження нових підсистем Єдиної судової інформаційної системи України, також вирішення питання щодо модернізації вже існуючих локальних підсистем та їх супроводу і моніторингу.

Для кращого розуміння ієрархії установ тодішньої системи правосуддя. Варто сказати, що створенням і впровадженням системи електронного судочинства, зокрема й підсистеми «Електронний суд», займалися Державна судова адміністрація України та державне підприємство «Інформаційні судові системи», як державні замовники. Про результати своєї діяльності, включно із моніторингом, організацією навчання для персоналу суду, розробленням нормативно-правового та програмного забезпечення відповідних інформаційних процесів, дотриманням бюджету, означені суб'єкти звітували перед Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації України як Генеральним державним замовником. Саме тому, цілком

логічно виглядає, що після розроблення Державною судовою адміністрацією Концепції 2012 [12], у тому ж році Державне підприємство «Інформаційні судові системи» розробило ще одну, планову, – Концепцію «Електронного суду України» [13], на розвиток положень нормативно-правових актів, про які йшлося раніше [6; 9; 10; 11; 12].

З важливого, Концепція «Електронного суду України» [13] поставила на порядок денний актуальність вирішення таких завдань, як: для фізичних осіб і організацій – можливість через мережу «Інтернет» подавати до суду документи, що підписані електронним цифровим підписом; для учасників процесу – можливість надсилання копій процесуальних документів або повісток такими засобами електронного зв'язку, як e-mail та SMS; для судів й інших судових органів – можливість обміну даними (пересилка справ та документів) між собою через автоматизовані системи документообігу різних розробників. Далі Державною судовою адміністрацією України було видано наказ «Про реалізацію пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» (Пілотний проект) [14] від 07.09.2012 р. № 105, що одночасно затверджував Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу і вирішував завдання відповідно до положень Концепції «Електронного суду України» [13].

Наступний документ, що заклав фундамент для подальшої концептуальної інтеграції інноваційних технологій в судочинство «Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013–2015 роки» [15], затверджений рішенням Ради суддів України від 21 грудня 2012 року. Однак, за аналогією сказаного нами про Концепцію 2010 [8], дослідник Бринцев О., аналізуючи конкретні заходи Стратегічного плану розвитку судової влади України на 2013–2015 роки [15], зазначав таке: «... переважна більшість з них насправді належить до рівня тактичних, а не стратегічних питань ... названі у стратегії заходи беззаперечно є корисними і необхідними, проте усі вони у сукупності не здатні перевести судову систему України на вищий рівень електронної взаємодії між громадянами та владою ...» [16, с. 14–15]. На підтвердження слів Бринцева О., варто також висвітлити думку дослідника Ключевського В., який станом на 2020 рік у своїй праці писав про таке: «На сьогодні жодним законом України не передбачено існування такого програмного продукту, як «Електронний суд» ... обіцянки відвідувачам судів про спрощення їх спілкування із судами за допомогою засобів сучасних інформаційних технологій досі не здійсненні» [17].

Та, попри це, починаючи з 2013 року у тестовому режимі в Україні таки працював «Електронний суд». І на виконання Тимчасового регламенту обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, всі процесуальні документи, що надсилалися до суду через електронні платформи повинні були підписуватися електронним цифровим підписом, відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис» [18]. Водночас, учасники судового процесу повинні були паралельно надсилати до суду документи у паперовому вигляді. І це було вдалим рішенням, адже як зазначив Ключевський В.: «... підпис позивача на позові до суду губиться в прямому сенсі цього слова ... перевірити підпис заявника під час отримання електронного позову неможливо, адже до суду він надходить з електронним підписом фахівця єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, який, звісно, не є позивачем у справі...» [17].

Бежевець А. також наголошувала на тодішніх колізіях і в законодавстві України, адже при прийнятті Закону України «Про електронні довірчі послуги» [19] від 5 жовтня 2017 року, Закон України «Про електронний цифровий підпис» [18] визнано таким, що втратив чинність. За словами дослідниці: «... до сьогодні законодавець «забув»

внести відповідні зміни до Цивільного процесуального кодексу ... отже, посилання у статтях на нормативно-правовий акт, що втратив чинність, та відсутність відповідних процесуальних норм і технічної можливості судів здійснювати розгляд справи в електронній формі не дає можливості повноцінно функціонувати електронному суду та проводити електронні засідання» [20, с. 143–144].

Повертаючись до питання історії становлення електронного судочинства в Україні, 11 грудня 2014 р. Радою суддів України було затверджено нову «Стратегію розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки» (далі – Стратегія на 2015–2020 роки) [21], що була розроблена за підтримки Європейського Союзу (далі – ЄС). У порівнянні із своїм «попередником» [15], була комплексною, і містила чотири основних стратегічних напрямки з покращення якості і реформування судової системи. Загалом, варто зазначити, що Стратегія на 2015–2020 роки [21] була першим документом, за всі роки незалежності України, який охоплював коротко-, середньо- та довгострокові кроки реформування судової системи в Україні.

Що було далі? Далі український законодавець знову і знову приймав нормативно-правові акти, що передбачали лише тестування підсистем Єдиної судової інформаційної системи України, вносячи незначні зміни, замість того аби приступити до негайного законодавчого вирішення проблемних питань. В результаті чого, аж до 5 жовтня 2021 року, доки офіційно не запрацювали три підсистемні модулі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи України (далі – ЄСІТС), українське електронне правосуддя перебувало в стані застою (хоча де-юре в судах та судових органах України ЄСІТС функціонувала ще з 15 грудня 2017 року).

До появи ЄСІТС де-факто основним засобом інформаційного забезпечення в судовій системі України була Автоматизована система діловодства суду, яку насправді можна охарактеризувати як систему розрізнених локальних баз даних судів, органів та установ системи правосуддя, що не забезпечувала достатньої продуктивності інформаційної взаємодії між локальними та центральною системою, достовірності інформації в центральній системі. У судах не було єдиного програмного забезпечення, яке б здійснювало автоматизацію ведення діловодства. Системи електронного документообігу, котрі використовували суди, органи та установи системи правосуддя України в майже половині випадків були російського виробництва.

В Концепції побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженій наказом Державної судової адміністрації України від 07.11.2019 № 1096 [22], також вказано, що для фіксування судових засідань в судах використовувалися локальні програмно-апаратні комплекси різних типів, що мали різні формати запису результатів фіксування, що ускладнювало взаємодію з іншим програмним забезпеченням. А файли результатів фіксування зберігалися на оптичних дисках у кожному окремому суді, віддалений доступ до яких був повністю відсутній. Серед інших проблем: застарілість ресурсів сховищ даних, що унеможливлювало зберігання і обробку процесуальних документів; підсистема відеоконференцзв'язку обмежена кількістю спеціально обладнаних для цього судових приміщень; відсутність або часткова відсутність можливості реєстрації користувачів на платформі електронного суду через баги; невідповідність існуючих систем автоматизації судів вимогам технічного захисту інформації для ІКТ, інш [22, с. 5–6].

Наступний документ, що також був підготований за фінансової підтримки Європейського Союзу, а це – Стратегія побудиви ЄСІТС від листопада 2019 року [23]. Останній містив детальний план дій з розробки ЄСІТС, включно з архітектурою функціональних компонентів загальної «екосистеми електронного правосуддя», дорожньою кар-

тою, етапами робіт та власною методологією. Означена стратегія містила також вагомий стратегічний рекомендацію щодо можливості передачі функції Державної судової адміністрації Державному підприємству «Інформаційні судові системи», через недостатню інституційну спроможність бути відповідальною за ЄСІТС. У той же час, на Державну судову адміністрацію законом було б покладено відповідальність за загальний розвиток ЄСІТС. Що, на нашу думку, було дуже вдалою рекомендацією, оскільки саме після передачі повноважень Державному підприємству «Інформаційні судові системи», котре на противагу Державній судовій адміністрації могло реально вирішувати проблеми з діджиталізації українських судових інституцій, в нашій державі нарешті запрацював е-суд.

Отже, до 2020 року, а якщо точніше, до запровадження карантинних обмежень через пандемію COVID-19 в Україні, як і в більшості країн світу, електронного суду де-факто не було. COVID-19, а також інтеграція в європейський ринок та імплементація стандартів ЄС як частина загального євроінтеграційного треку України змусили останню більш серйозніше підійти до вирішення питань в діджитал-секторі, зокрема, здійснити низку кіберюстиційних розумних рішень. За цієї вагомості підстави від 01 червня 2020 року Державною судовою адміністрацією України видано наказ «Про затвердження в дослідну експлуатацію «Електронний суд» та «Електронний кабінет»» [24] у всіх місцевих та апеляційних судах (крім Київського апеляційного суду) та Касаційному адміністративному суді у складі Верховного суду, як у пілотних судах.

Приблизно у березні-квітні наступного року для всіх адвокатів-користувачів України з'явилася можливість створювати електронний ордер, отримуючи доступ до судових справ, в яких вони представляють своїх клієнтів, завдяки інтеграції системи «Електронний суд» з Єдиним реєстром адвокатів України. Після чого 27 квітня 2021 року у світ виходить Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [25], що підтверджує слова Олени Кібенко [2], згадані нами вище, щодо необхідності обрання відмінної від Естонського зразка стратегії діджиталізації системи правосуддя.

І у тому ж 2021 році, а точніше від 17 серпня Вища рада правосуддя виносить рішення № 1845/0/15-21 «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [26]. В тексті документа на початку по-перше докладно та в хронологічному порядку викладено історичні передумови прийняття такого рішення, по-друге означений документ визначив порядок функціонування в судах а також органах системи правосуддя окремих модулів ЄСІТС, зокрема підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистеми відеоконференцв'язку. Між іншим, усі три модулі почали офіційно функціонувати вже з жовтня того ж року.

Наступним та не останнім важливим концептуальним документом в контексті впровадження електронного судочинства в Україні став наказ Державної судової адміністрації України від 14 червня 2022 р. № 178 «Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022-2024 роки» (далі – Програма на 2022–2024 р.) [27], що був виданий на виконання положень, викладених у «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки», затвердженої указом Президента України № 231/2021 від 11 червня 2021 р. [28]. Програма на 2022–2024 р., серед іншого, заклала концептуальне підґрунтя для подальшого впровадження ІКТ в систему органів судової влади нашої держави з урахуванням світових стандартів для покращення якості правосуддя та забезпе-

чення автоматизації роботи останніх з метою розбудови і розвитку електронного судочинства України.

Прийнятий від 29 червня 2023 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» № 3200-ІХ [29], став одним із найбільш обговорюваних документів серед юристів-практиків, і однією з найбільших новел кіберюстиції у воєнний час. Закон [29], зокрема, зобов'язав учасників судового провадження, окрім фізичних осіб та юридичних осіб приватної форми власності (йдеться про адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців та інш.) зареєструватися в електронному кабінеті ЄСІТС.

При цьому для здійснення реєстрації в кабінеті учасникам судового провадження законом було встановлено різні кінцеві терміни. Варто додати, що з 21 лютого 2024 року такий обов'язок буде впроваджено також в цивільному та адміністративному судочинстві для юридичних осіб приватної форми власності. І ухилитися від виконання положення закону не вдасться, оскільки у разі звернення до суду особою, яка була зобов'язана зареєструватися, але не виконала свого обов'язку, документи такої особи будуть залишатися судом без руху, або будуть повернені, залежно від виду процесуального документа [29].

Отже, аналізуючи концептуальні документи та узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що процес становлення електронного судочинства в Україні, цілком, перешкоджали низка різноманітних факторів, серед яких: відсутність єдиного програмного забезпечення та розрізнені локальні бази даних судів, органів та установ системи правосуддя; відсутність єдиної уніфікованої системи, котра б об'єднувала підсистеми/модулі/платформи з доступу до судової інформації; баги під час взаємодії з платформами та їхніми підсистемами, або повна неможливість використання останніх на практиці; обрання непосильної стратегії з одночасної цифровізації всіх процесів в усіх судах України, за Естонським зразком; ситуація, коли припис закону значно випереджав технічні або технологічні можливості і навпаки; низька якість стратегічних і концептуальних документів з розвитку кіберюстиції (йдеться, зокрема, про механічне переписування раніше затвердженого документу на новий період з внесенням незначних змін та/або положень, котрі переважно не містили майже нічого про конкретні кроки щодо подальшого розвитку); фактична неможливість виконання Державною судовою адміністрацією України деяких своїх функцій, в рамках наданих їй повноважень, що спричинило довготривалий застій щодо розробки і впровадження інноваційних технологій у судочинство; відсутність належного фінансування; та багато інших.

На що очікувати в близькому майбутньому? З огляду на європейський досвід, та враховуючи активні дискусії вітчизняних науковців. Наступним кроком після повної інтеграції удосконалених продуктів для забезпечення належної роботи електронного суду буде залучення штучного інтелекту. Означений інструмент буде корисним щонайменше для, до прикладу: розподілу судових справ замість нині існуючої автоматизованої системи; написання рішень по типовим справам (але винесення такого рішення виключно на розсуд судді); для аналітики судових справ. Штучний інтелект, за словами науковців Римського університету Дженово Террачано, Габріеллі Маццелі та Хуліана Еспартеро Касадо, можна інтегрувати в адміністративний процес, назвавши останній «штучним адміністративним інтелектом», який як пристрій автоматизації буде супроводжувати весь процес прийняття рішень відповідальною особою, вибираючи важливі дані та найбільш релевантні аспекти, дозволяючи машинному навчанню вдосконалювати алгоритмічні конкатенації, починаючи з етапу попереднього розслідування і до прийняття самого рішення [30, с. 8].

Власне, саме до правового врегулювання використання штучного інтелекту та визначення меж його використання в різних галузях, зокрема, судах, здається, нам ще «далеко». Теза, наведена у нещодавно презентованій Міністерством цифрової трансформації України Дорожній карті штучного інтелекту щодо принципів підходу, цитуємо: «Ми не праг-

немо впровадити регулювання одними з перших, натомість очікуємо на результати подібних ініціатив в інших країнах (вчимося на чужих помилках)» [31], звучить не надто позитивно. Однак логічно виглядає, що використання штучного інтелекту судами – це лише питання часу, і до означеного кроку Україні необхідно готуватися заздалегіть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мінцифра та уряд Естонії розробили застосунок mRiik на базі Dii. Дія: державні послуги онлайн. Єдиний портал державних послуг Дія. URL: <https://diia.gov.ua/news/mincifra-ta-uryad-estoniyi-rozrobili-zastosunok-mriik-na-bazi-di-i> (дата звернення: 22.04.2024).
2. Кібенко О. Майбутнє онлайн-судів в Україні: оцифровування наявних процесів чи цифрова трансформація правосуддя?. *Всеукраїнське професійне видання «Юридична Газета»*. №1–2 (759–760). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/maybutne-onlaynsudiv-v-ukrayini-ocifrovuvannya-nayavnih-procesiv-chi-cifrova-transformaciya-pravosud.html> (дата звернення: 22.04.2024).
3. Камінська І. «Електронний суд» як гарантія доступності. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013, № 3(28). С. 52–60.
4. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09 січня 2007 р. № 537-V / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
5. Шамрай О. В. Електронний суд в українському судочинстві: нормативне врегулювання та перші практичні здобутки. *Судоустрій; Прокуратура та Адвокатура. Університетські наукові записки*. 2014, № 3 (51), с. 174–184. URL: www.univer.km.ua (дата звернення: 24.04.2024).
6. Про доступ до судових рішень: Проект Закону України від 22 грудня 2005 р. № 3262-IV. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=25297 (дата звернення: 24.04.2024).
7. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 21 листопада 2002 р. № 228-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
8. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи. Державна судова адміністрація України. 2010 р. URL: https://ics.gov.ua/userfiles/file/DSA/RSU_site/2010/Dodatok1_19_11_05_2010.pdf (дата звернення: 01.05.2024).
9. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04 лютого 1998 р. № 2453-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-vr#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
10. Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення від 26 листопада 2010 року № 30 / Рада суддів України. URL: <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/> (дата звернення: 01.05.2024).
11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07 липня 2010 р. № 2453-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/ed20100707#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
12. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи. Державна судова адміністрація України. 2012 р. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/concept.pdf> (дата звернення: 01.05.2024).
13. Концепція «Електронного суду України»: Державне підприємство «Інформаційні судові системи». Київ, 2012. URL: http://www.kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf (дата звернення: 01.05.2024).
14. Про реалізацію пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу: Наказ від 07 вересня 2012 р. № 105 / Державна судова адміністрація України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SA12036> (дата звернення: 02.05.2024).
15. Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013 – 2015 роки: Рішення від 21 грудня 2012 року № 83 / Рада суддів України. URL: <https://court.gov.ua/strategy> (дата звернення: 02.05.2024).
16. Бринцев О. В. Електронний суд в Україні. Досвід і перспективи. Монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.
17. Ключевський В. Електронне судочинство: шляхи впровадження та зарубіжний досвід. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. № 1. 2020. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2020_1_16.
18. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text> (дата звернення: 02.05.2024).
19. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 р. № 2155-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19/ed20171005#Text> (дата звернення: 02.05.2024).
20. Бежевець А. Електронне судочинство як необхідний елемент цифрової трансформації трансформації суспільства та держави. *ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО*. № 4(35). 2020. С. 142–146.
21. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки: Стратегія від 11 грудня 2014 р. / Рада суддів України 31 с. URL: <https://nsj.gov.ua/files/1467884108Стратегія%20розвитку%20суду07.pdf> (дата звернення: 02.05.2024).
22. Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Наказ від 07 листопада 2019 р. № 1096 / Державна судова адміністрація України. 29 с. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/ECITC_Koncepcia.pdf (дата звернення: 02.05.2024).
23. Стратегія побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Листопад 2019 року. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5de/a5b/23b/5dea5b23bb507697347181.pdf> (дата звернення: 08.05.2024).
24. Про затвердження в дослідну експлуатацію експлуатацію «Електронний суд» та «Електронний кабінет». Наказ від 01 червня 2020 р. / Державна судова адміністрація України. URL: https://zta.arbitr.gov.ua/userfiles/media/!AAATU/Nakaz%20247%20__%2001.06.2020.pdf (дата звернення: 08.05.2024).
25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1416-IX / Верховна Рада України. URL: <https://web.archive.org/web/20210527125946/https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1416-20> (дата звернення: 08.05.2024).
26. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення від 17 серпня 2021 р. № 1845/0/15-21 / Вища Рада Правосуддя. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
27. Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022–2024 роки: Наказ від 14 червня 2022 р. № 178 / Державна судова адміністрація України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0178750-22#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
28. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Указ від 11 червня 2021 р. № 231/2021 / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/231/2021#n14> (дата звернення: 11.05.2024).
29. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29 червня 2023 р. № 3200-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3424-20#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
30. Gennaro Terracciano, Gabriella Mazzei, Julián Espartero Casado. I.I.A. (Intelligenza artificiale amministrativa) e sindacato giurisdizionale. *Rivista scientifica trimestrale di diritto amministrativo (Classe A). Rivista di Ateneo dell'Università degli Studi di Roma «Foro Italico»*. FASCICOLO № 2/2022. URL: www.amministrativamente.com (дата звернення: 11.05.2024).
31. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні. Міністерство цифрової трансформації України. URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Дорожня_карта_з_регулювання_ШІ_в_Україні_compressed.pdf (дата звернення: 11.05.2024).